

האחרונה — של מצוה — שהיא בתער, לכך נאמר "תער", כדי ללמד שתהיה בתער ולא בשאר המעבירין.

והרי ללמדו — לתגלחת מצוה שתהא בתער — ממצורע, שהוא מגלח שתי תגלחות⁽¹²⁾ בתער, אי אפשר

תניא אידך:

"תער", אין לי אלא אם גילח בתער ממש.

היות שאין דנין קל [תגלחת הנזיר שהיא א-מ קלה, היות ואינה אלא בראש בלבד] מחמור [תגלחת המצורע שהיא חמורה, שהרי הוא מגלח את כל גופו], לחמור עליו [על תגלחת הנזיר שתהא התגלחת רק בתער].

רבי אומר: אינו צריך, כלומר: אין הדבר מוכרח שלכן כתבה התורה "תער" כדי ללמד על תגלחת אחרונה של נזיר שתהא בתער, אלא יכולים אנו לומר ש"תער" נכתב כדי ללמד על איסור התגלחת שתהא בתער דוקא, [ולקמן מפרש לה הגמרא].

ומפני מה אני אומר שאין מוכרח כן?

כי דין זה שהתגלחת אינה אלא בתער יכולים אנו ללמוד ממקום אחר, שהרי הוא אומר "תער לא יעבור על ראשו עד מלאת", ולכך סמכה התורה "עד מלאת" ל"תער",⁽¹⁾ מפני שהתורה אמרה בכך: אחר מלאת — דהיינו כשהוא מגלח תגלחת מצוה — לא תהא תגלחת אלא בתער.⁽²⁾

נכתב העשה אלא למימרא, דאם גילח ליה בתער, קאים עליה בעשה ולא תעשה [שהמגלח בתער או כעין תער, עובר בעשה מלבד ה"לא תעשה"].

תלש ביד מירט בסם או סיפספ ביד כל שהוא כלומר: אפילו שעה אחת, מנין שהוא חייב מלקות ואף שלא גילח בתער?

תלמוד לומר: לא יעבור על ראשו.

כלומר: היות ולא אמרה התורה "בתער לא יגלח" ואמרה: "לא יעבור על ראשו", משמע לרבות כל המעבירין, ובכל זאת אין לרבות אלא כעין תער, משום שאמרה תורה "תער".

ומפרשת עוד הברייתא: ומאחר שסופינו לרבות כל דבר ואפילו שלא בתער, מה תלמוד לומר: תער לא יעבור על ראשו? לשם מה הזכירה התורה לשון "תער", שאם לא באה התורה לומר אלא שיהא כעין תער, היה לה לומר "משחית לא יעבור על ראשו"?⁽¹¹⁾

ומבאר הברייתא: לפי שלא למדנו לתגלחת

2. לשונו של רבי נתבאר על פי התוספות, ונטו מפירושו הפשוט של הלשון, וטעמם שאם תפרש כפשוטו "אינו צריך" ללמוד שתגלחת מצוה שהיא בתער מלשון "תער", תיקשי: הרי אף לרבי אם לא שהיתה התורה אומרת "תער" לא היה מועיל מה שאמרה התורה "עד מלאת" שהרי לא היינו יודעים שבתער יגלח, ואם כן מה

11. נתבאר על פי התוספות, וכגירסת "ארזי הלבנון".

12. האחת בתום "ימי חלוטו" כשנרפא מן הצרעת, והשניה כשתמו "ימי ספרו", הם שבעת הימים שהוא סופר אחר שנטהר.

1. על פי תוספות בעמוד זה ד"ה בשלמא.

נזירותו, **בשתיים**, אם הניח שתי שערות לא עלתה לו תגלחת.

לפתור את ימי נזירותו משום התגלחת, **אינו סותר אלא בגילוח רוב ראשו**.

ובתער, כלומר: זו שאמרנו בתחילה שהוא לוקה, אין מלקות אלא כשגילח בתער, ומפרש לה הגמרא ואזיל.⁽⁶⁾

ומקשינן: וכי רק **בתער**, אין, אכן הוא לוקה, אבל **במידי אחריו** – בשאר המעבירין – לא לוקה!?

והתנן במשנתנו: **נזיר שגילח, בין בזוג, בין בתער, או שסיפספ כל שהוא, חייב!**⁽⁷⁾

ומשנינן: **אימא** [כך תאמר] בדברי רב חסדא "וכעין תער", והיינו שיגלח את השיער מעיקרו.

תניא נמי הכי כדברי רב חסדא, שהוא לוקה

ומקשינן לרבי: **והכתיב "תער לא יעבור על ראשו"**, ובכלל זה כל המעבירין וכמו שאמר תנא קמא, ואם כן האיך אמר רבי ש"תער" בא ללמד על איסור התגלחת? והרי הוא חייב אף בכל המעבירין!⁽³⁾

ומשנינן: מכל מקום נכתב "תער" לענין איסור התגלחת, כדי **לעבור עליו** – הנזיר שגילח בתער ממש – **בשני לאוין** –

כי מה שאמרה תורה: תער "לא" יעבור על ראשו, נדרש לפניו ולאחריו, וכאילו אמרה תורה: תער לא, לא יעבור על ראשו, והלאו הראשון הוא על תער בלבד, והשני על כל המעבירין ותער בכללן.⁽⁴⁾

אמר רב חסדא, הלכה למשה מסיני היא:⁽⁵⁾ **ללקות על התגלחת**, לוקה הנזיר אפילו בשערה אחת בלבד.

לעכב את תגלחת המצוה במלאת ימי

ישלח על הפסוק, ותמנע היתה פלגש, וראה ביאור הגר"א ליהושע יג ז על "וחצי שבת המנשה".

5. כן כתבו התוספות ומשום שאין טעם בדבר; וראה מה שתמה על זה ב"באר משה", והובאו דבריו ב"ארזי הלבנון" אות ריא.

6. אבל לענין סתירה אין צריך שיהא בתער ואפילו לא כעין תער, כמבואר בתוספות, וכפי שמבואר בסוגיא לעיל, שלא דנו לענין סתירה אלא אם נשאר בו כדי לכוף ראשו לעיקרו.

7. כן נראה גירסת התוספות; וביאור הקושיא הוא, משום ש"סתם משנה" היא, שהרי לאו כולי עלמא מודים בזה וכמבואר בסוגיא לעיל.

הוא זה שאמר רבי "אינו צריך"?! ולכן פירשו דבריו כפי שנחבאר בפנים.

3. ואם תאמר: נימא שרבי סובר כשיטת רבי יונתן בברייתא לעיל שאינו עובר אלא בתער, ולכן נאמר "תער"?!?

ותירצו התוספות: כי מאחר שאמר רבי "אינו צריך", משמע שאינו חולק על תנא קמא המחייב בכל המעבירין.

4. מצינו בכמה מקומות מקרא נדרש לפניו ולאחריו, וכגון בכבא מציעא סא א. "את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית - בנשך ובמרבית לא תתן אכלך", ואינו דרש בעלמא אלא פעמים שהוא פשוטו של מקרא ראה רשב"ם פרשת

לאהלו שבעת ימים. והיה ביום השביעי, יגלח [שוב] את כל שערו, את ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו ואת כל שערו יגלח. וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים [לאשם ועולה], וכבשה אחת בת שנתה תמימה [לחטאת], ולוג אחד שמן. ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו לאשם ואת לוג השמן והניף אותם תנופה לפני ה'. ואם דל הוא ואין ידו משגת, ולקח כבש אחד אשם לתנופה. ושתי תורים או שני בני יונה אשר תשיג ידו והיה האחד חטאת והאחד עולה".

ג. ולויים במדבר, וכמו שנאמר למשה: "קח את הלויים מתוך בני ישראל וטהרת אותם. וכה תעשה להם לטהרם, הזה עליהם מי חטאת, והעבירו תער על כל בשרם, וכבסו בגדיהם והטהרו. ולקחו פר בן בקר, ומנחתו סולת בלולה בשמן, ופר שני בן בקר תקח לחטאת. והניף אהרן את הלויים תנופה לפני ה' מאת בני ישראל, והיו לעבוד את עבודת ה'".

וכולן שגילחו שלא בתער, או ששיירו שתי שערות שלא נתגלחו, לא עשו ולא כלום.

אמר מר: שלשה מגלחין ותגלחתן מצוה:

ומקשינן: והרי פשיטא, כי כולן מקראות מפורשים הם!?

אפילו בשערה אחת, ואינו סותר אלא ברוב ראשו:

נזיר שתלש, מירט, סיפפך כל שהוא כלומר: אפילו שערה אחת, הרי זה חייב.⁽⁸⁾

ואינו סותר אלא ברוב ראשו.

וזו שאמרנו שהוא לוקה, אינו אלא בתער, דהיינו כעין תער.

רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון:

כשם ששתי שערות מעכבות בו לקיום מצות תגלחת, כך אפילו שתי שערות בלבד שנתגלחו הרי הן שסותרות בו, ואף שלא נתגלח רוב הראש.⁽⁹⁾

תנן התם במסכת נגעים:

שלשה מגלחין, ותגלחתן מצוה:

א. נזיר המגלח את ראשו בתגלחת הטהרה.⁽¹⁰⁾

ב. ומצורע המגלח את כל גופו בסוף ימי חלוטו כשנטהר מצרעתו, ובסוף ימי ספרו, וכמו שנאמר [ויקרא יד ח]: "וכבס המטהר את בגדיו וגלח את כל שערו, ורחץ במים וטהר, ואחר יבוא אל המחנה וישב מחוץ

8. הוגה על פי "ארזי הלבנון".

9. מדברי רבי שמעון שתלה דין הסתירה במצות התגלחת, נראה בפשוטו כשיטת התוספות, שהסתירה היא משום מצות התגלחת, ולכן אם נתגלחו שתי שערות המעכבות במצות התגלחת,

אינו יכול לגלח עד שיחזרו ויגדלו שערותיו; וראה מה שכתבו בשם הגרי"ז ביאור בלשונו של רבי שמעון.

10. בענין תגלחת הטומאה ראה לקמן מב א, ולקמן סא א.

ומקשינן: בשלמא גבי נזיר אינו מגלח תגלחת מצוה אלא בתער, משום דכתיב: "תער לא יעבור על ראשו", וכמבואר לעיל [בתחלת העמוד], שמפסוק זה נלמד שתגלחת מצוה היא רק בתער.⁽¹²⁾

ובשלמא נמי גבי לויים אינם מגלחים אלא בתער, משום דכתיב: "והעבירו תער על כל בשרם".

אלא מצורע שהוא מגלח בתער,⁽¹³⁾ מנלן, והרי בתורה לא נאמר אלא "וגלח את כל

ומשנינן: מהו דתימא: התגלחת אינה מצוה בפני עצמה אלא משום עבורי שיער הוא [אינה אלא כדי להעביר את השער], ואם כן תער אינו מעכב בהן, אלא אפילו סך נשא [סך בסם המשיר את השיער], שהרי סוף סוף עבר השיער.

קא משמע לן המשנה דלא, אלא תגלחתם מצוה בפני עצמה, ואינו מגלח אלא בתער.⁽¹¹⁾

קתני במשנה [אמר מר]: וכולן שגילחו שלא בתער וכו' לא עשו ולא כלום:

יעבור על ראשו" וכו', ומשמע כי מה שאמרו ד"סך נשא" לא, אין זה דין אחד עם מה שאמרו שלא לגלח שלא בתער, שאם כן היה לגמרא לומר: קמשמע לן דלא, בשלמא גבי נזיר וכו' שהרי על דין זה עצמו שואלת הגמרא: מנלן.

וביאר על פי המבואר ברמב"ם [נזירות פרק ה' הלכה יא ויב], שנזיר המגלח ראשו בסם באמצע ימי נזירותו אינו עובר על "תער לא יעבור על ראשו", אלא מבטל מצות עשה ד"קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו", ואילו המגלח בכל המעבירין עובר בלאו ד"תער לא יעבור על ראשו", הרי למדנו שתגלחת בסם אין שמה תגלחת כלל; ולפי זה סך נשא אינו משום דבעינן תער דוקא, אלא משום שאין זה מעשה תגלחת, והיות שהתגלחת מצוה היא, אינו יכול לגלח בסם, [ונכתב שם דכן נראה מן "המפרש"], וראה עוד שם מה שביאר בזה דעת הרמב"ם.

ולפי פירושו תיקשי יותר קושיית התוספות, למה לי להשמיענו שאינו מגלח בסם ומשום דמצוה היא, תיפוק ליה שמצותו בתער דוקא.

12. לתנא קמא כדאית ליה, ולרבי כדאית ליה.

13. כתבו התוספות בד"ה תנופה שהנידון הוא

11. א. הקשו התוספות: והרי דין זה מבואר בהדיא בסיפא של המשנה, ואכתי תיקשי: למה שנינו "ותגלחתן מצוה"?! וביארו, שצריך לומר, דאי מההיא הוה אמיא, מאי "שלא בתער" שלא כעין תער, אבל סך נשא שפיר דמי.

ולא ניחא להו להתוספות לומר בכוונת המשנה, שתחלת המשנה הקדמה היא לסופה, כלומר: שלשה אלו שמגלחין, תגלחתן תגלחת מצוה היא ולא משום עבורי שער, ולכן אם גילחו שלא בתער לא עשו ולא כלום, [וכעין זה לקמן סא א, ראה שם].

ב. בחידושי מרן רי"ז הלוי הלכות נזירות עמוד 52 כתב, שפשטות לשון הגמרא נראה שלא כפירוש התוספות המפרשים שאם תגלחת מצוה היא צריך דוקא בתער, אלא שאם תגלחת מצוה היא כי אז דוקא סך נשא אינו מועיל, אבל גילוח בתער ולא בשאר המעבירין דין אחר הוא, וכפי שיבואר; שהרי לשון הגמרא הוא:

"אמר מר: שלשה מגלחין ותגלחתן מצוה, פשיטא, מהו דתימא משום עבורי שיער הוא אפילו סך נשא קא משמע לן דלא; ושוב ממשיכה הגמרא: קתני: וכולן שגילחו שלא בתער וכו': בשלמא גבי נזיר, כתיב: "תער לא

שערו", וכיום השביעי יגלח את כל שערו", אבל בתער — לא! ?

ומסיפה הגמרא על שאלתה:

וכי תימא תיתי מלויים, שמא תאמר: נביא את תגלחת המצורע שהיא בתער מתגלחת הלויים, וכך נלמד:

מה לויים שכן [שהן] טעונין תגלחת, ואין תגלחתן אלא בתער, אף אני אביא את המצורע שהוא טעון תגלחת, ואין תגלחתו אלא בתער.

והרי איכא למיפרך: מה ללויים, שכן טעונין תנופה בגופם, וכמו שנאמר: "והניף אהרן את הלויים תנופה לפני ה'".

תאמר במצורע דלא טעון תנופה בגופו, אלא בקרבנו, וכמו שנאמר: "ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו לאשם ואת לוג השמן, והניף אותם תנופה לפני ה'".

אלא תיתי מנזיר, שמא תאמר להביא את המצורע שהוא מגלח בתער מנזיר, הרי יש לפרוך: מה לנזיר, שכן קרבנו טעון לחם, תאמר במצורע, דלא מביא לחם עם קרבנו.

ואם כן מנין לנו במצורע שתגלחתו בתער! ?

ומשינין: אלא אכן תגלחת המצורע מחדא לא אתיא [מבנין אב מכתוב אחד, מלויים או מנזיר לבד אי אפשר להביאן] —

אבל תיתי מתריהון [נביא את דין המצורע

שהוא טעון תגלחת בתער, בבנין אב משני הכתובים כאחד].

מהי תיתי, כלומר: כיצד נלמד מהם? (14)

ומפרשת הגמרא איך הוא נלמד מבין שניהם:

אם תאמר: תיתי למצורע מלויים לבד,

הרי יש לפרוך: מה ללויים שכן טעונין תנופה בגופן, תאמר במצורע שאינו טעון תנופה בגופו —

ואם תאמר: נזיר יוכיח שאינו טעון תנופה בגופו, ובכל זאת תגלחתו בתער.

יש לפרוך: מה לנזיר, שכן קרבנו טעון לחם.

אלא יש לך לשוב ולומר כבתחילה: לויים יוכיחו, שאין קרבנם טעון לחם, ובכל זאת תגלחתם היא רק בתער.

ונמצא שחזר הדין.

לא ראי זה כראי זה, ולא ראי זה כראי זה [אין חומרתו ופירכתו של זה כחומרתו ופירכתו של זה].

ולכן יש ללמוד מהצד השוה שבהם —

שהן טעונים תגלחת, ותגלחתן בתער —

אף אני אביא את המצורע, שהוא טעון תגלחת, ותגלחתו בתער!

ובהערות שם.

14. לשון נזיר משונה, שבכל מקום כשאומרת הגמרא "מהי תיתי" כוונתה לפרוך את מה

"דזוג נמי יועיל", ומשמע, שפשיטא לן שהוא צריך גילוח כעין תער, והנידון הוא רק אם צריך תער ממש, וזה הוא שכתבו דזוג נמי יועיל, כי הזוג מגלח כעין תער כמבואר במשנתנו

אמר הקשה ליה רבא מברניש לרב אשי:

והרי יש ליפרוך: מה להצד השוה שבהן —
לויים ונזיר — שכן

^{ב-מ} **אין קרבנו בדלות**, כלומר: אין הדל מביא קרבן אחר מאשר העשיר, וכולם קרבן אחד להם, **תאמר במצורע שקרבנו בדלות**, שהדל מביא קרבן אחר מהעשיר.

קושיית הגמרא הבאה מתבארת על פי ה"ק"ן אורה¹.

אמר הקשה ליה רבא בר משרשיא לרבא על ההוה אמינא של הגמרא ללמוד מצורע מנזיר: (1)

והרי האי תנא — של הברייתא המובאת לעיל לט ב — מעיקרא אמר:

ללומדו — לתגלחת מצוה של נזיר שהיא בתער — ממצורע אי אפשר, כיון שאין דינין קל מחמור להחמיר עליו —

ולמדנו מדבריו שתגלחת המצורע אינה צריכה לימוד מנזיר, שהרי אדרבה אנו באים ללמוד נזיר ממצורע —

והדר אמר, כלומר: ואילו כאן מפלפלים האמוראים על מקור הדין שמצורע טעון תגלחת, והם אומרים:

נילף — לתגלחת מצורע שהיא בתער — **מדינא** [בדין "הצד השוה"] מנזיר ולויים.

ושוב מקשים הם על זה: **מדינא נמי לא יליף**, וכמו שהקשה רבא מברניש לרב אשי:

מה להצד השוה שבהן שכן אין קרבנו בדלות.

ותיקשי על כל הפלפול הזה: והרי כיון שבברייתא לעיל מוכרח שמצורע אינו נלמד מנזיר, אם כן היה לנו לחפש מקור אחר לתגלחת מצורע שהיא בתער, ולא ללומדו מנזיר?!?

אמר תירץ ליה רבא בר משרשיא:

ההוא — מה שאמרו בברייתא "ללומדו ממצורע אי אפשר", דמשמע שאין המצורע נלמד מנזיר אלא ממקור אחר הוא נלמד — **אליבא דרבנן** היא, שלפי שיטתם יש מקור אחר, וכפי שיתבאר.

והא — פלפול הגמרא כאן — אליבא דרבי **אליעזר** היא, שלפי שיטתו לא ידענו שתגלחת המצורע בתער ממקור אחר, ויש לנו לדעת מנין המקור לפי שיטתו שהמצורע טעון תגלחת בתער; ומפרש לה הגמרא ואזיל.

א. הוזהירה התורה את כל ישראל [ויקרא יט ב:ז]: "ולא תשחית את פאת זקנך".

ב. עוד הוזהירה התורה את הכהנים בפרט [ויקרא כא ה]: "ופאת זקנם לא יגלחו".

ג. ציותה התורה את הכהנים בפרשת אמור [שם פסוק ו]: "קדושים יהיו לאלהיהם", ונכלל בעשה זה שלא ישחיתו את זקנם.

ד. אין האשה אסורה בהשחתת זקן כי אין זקן האשה חשוב זקן, אף כשיש לה.

1. לשון נזיר משונה, והקושיא נכתבה בסגנון שונה מהרגיל בש"ס.

שבקשנו ללמוד, וכאן אין הגמרא באה לפרוך את אשר רצינו ללמוד משניהם, אלא לפרש.